

FUNDACJA
NA RZECZ
DIALOGU

www.narzewcdialogu.pl ul. Mołdawska 7/50, 02-127 Warszawa tel. +48 502 652 204

PAKIET KULTURALNO- EDUKACYJNY

**Sztuka w hołdzie Polakom ratującym Żydów
- polskim bohaterom Holokaustu: Irenie Sendlerowej
i Rodzinie Ulmów**

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO CENTRUM KULTURY
W RAMACH PROGRAMU „KULTURA – INTERWENCJE 2018”

FUNDACJA

Irena Sendlerowa

Rodzina Ulmów

Motto

CYTATY ZE WSPOMNIEŃ IRENY SENDEROWEJ:

*„A co na to świat? Potężne mocarstwa? Świat milczał!
A milczenie znaczy czasem przyzwolenie na to, co się
dzieje”*

Irena Sendlerowa Wspomnienia

*„Moim marzeniem jest, aby pamięć stała się
ostrzeżeniem dla Świata. Oby nigdy nie powtórzył się
podobny dramat ludzkości”*

Irena Sendlerowa Wspomnienia

*„Żeby świat był lepszy, potrzebna jest miłość
do każdego człowieka i tolerancja, bez względu na rasę,
religię i narodowość”*

Irena Sendlerowa Wspomnienia

Sejm ustanowił rok 2018 **Rokiem Ireny
Sendlerowej**, oddając w ten sposób „hołd Tej,
która z największym poświęceniem działała na rzecz
ratowania drugiego człowieka”

Irena Sendlerowa wraz z tragiczną Rodziną Ulmów z Markowej powinni w polskiej narracji historycznej zająć już dawno należne im miejsce

PODZIĘKOWANIA

PAKIET EDUKACYJNY „Sztuka w hołdzie polskim bohaterom Holokaustu: Irenie Sendlerowej i Rodzinie Ulmów” został oparty na wypowiedziach m.in. ministra JAROSŁAWA SELLINA sekretarza stanu w MINISTERSTWIE KULTURY i DZIEDZICTWA NARODOWEGO oraz MATEUSZA SZPYTMY zastępcy prezesa INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ, a także ANDRZEJA WOLFA, reżysera filmu „Historia Ireny Sendlerowej 1910-2008”, red. TADEUSZA PŁUŻAŃSKIEGO, red. MACIEJA PAWLICKIEGO.

Osobom tym należą się specjalne podziękowania za wzięcie aktywnego udziału w działaniach projektowych. Ich wypowiedzi znalazły się na płytach DVD nr 3, 4 i 5, które weszły w skład niniejszego PAKIETU EDUKACYJNEGO.

FUNDACJA NA RZECZ DIALOGU składa podziękowanie INSTYTUTOWI PAMIĘCI NARODOWEJ za umożliwienie wykorzystania szeregu dokumentów ze zbiorów IPN.

TEKI EDUKACYJNE INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ stanowią uzupełnienie niniejszego PAKIETU KULTURALNO-EDUKACYJNEGO i są dostępne na stronach internetowych IPN-u <https://ipn.gov.pl>

SPIS TREŚĆ PAKIETU EDUKACYJNEGO

- BIOGRAFIE IRENY SENDLEROWEJ I RODZINY ULMÓW

- CELE

- SCENARIUSZ LEKCJI

-ANKIETA EWALUACYJNA

- BIOGRAMY

- DOKUMENTY ze zbiorów IPN

- BIBLIOGRAFIA DLA NAUCZYCIELA

- PREZENTACJE DVD CZAS TRWANIA RAZEM 2 godz. 14 min.:

PŁYTA DVD nr 1 - „Historia Ireny Sendlerowej 1910-2008” film dokumentalny 27’ reż. Andrzej Wolf (polska wersja językowa)

PŁYTA DVD nr 2 - „The Story of Irena Sendler 1910-2008” film dokumentalny 27’ reż. Andrzej Wolf (angielska wersja językowa)

**PŁYTA DVD nr 3 – „Historia Rodziny Ulmów - fotografie i dokumenty”
Wprowadzenie - zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej Mateusz Szpytma**

PŁYTA DVD nr 4 – „Niemieckie obozy śmierci”, „Polacy ratujący Żydów w czasie okupacji 1939 – 1945”, wywiady z historykami, dziennikarzami, politykami, ekspertami oraz dokumenty Wprowadzenie - sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Jarosław Sellin

PŁYTA DVD nr 5 – „Irena Sendlerowa i Polacy ratujący żydowskich sąsiadów w okupowanej przez Niemców Polsce 1939 – 1945” Wprowadzenie red. Tadeusz Płużański, debata publiczna przed mikrofonami POLSKIEGO RADIA 24, 17.11.2018

IRENA SENDLEROWA

z domu Krzyżanowska 1910-2008

Ryzykowała własnym życiem by pomóc prześladowanym Żydom. Polska działaczka społeczna, członkini Rady Pomocy Żydom „Żegota”, która uratowała z warszawskiego Getta i przekazała do polskich rodzin setki żydowskich dzieci. Opracowywała listy, na których umieszczała dane osobowe ratowanych dzieci i rodzin, aby w przyszłości dzieci te mogły poznać swoje prawdziwe pochodzenie.

Irena Sendler za swoją działalność została aresztowana w 1943 przez Gestapo, była torturowana i za pomoc Żydom została skazana przez Niemców na karę śmierci. „Żegota” zdołała ją uratować, przekupując niemieckich strażników. Była jedyną osobą, która wiedziała, gdzie są uratowane dzieci. W ukryciu pracowała dalej nad ocaleniem żydowskich dzieci – uratowała ich około 2, 5 tysięcy. Dane jej było doświadczyć po 1945 roku, w rządzonej przez komunistów Polsce, równie ciężkich jak ze strony gestapo, prześladowań komunistycznego Urzędu Bezpieczeństwa – straciła dziecko w więzieniu (urodziło się ono przedwcześnie i zmarło). W PRL celowo o niej zapomniano, co może dziwić, bo przecież kierowany przez nią zespół uratował od zagłady dwa razy więcej Żydów niż znany na całym świecie, niemiecki przedsiębiorca, Oskar Schindler. Przesądziły o tym reguły komunistycznej propagandy, a mianowicie niewygodny dla tej propagandy, AK-owski

rodowód Ireny Sendlerowej (komunistyczna propaganda i inspirowana nią narracja lewicowa powielająca fałszywą interpretację, jakoby przemilczanie, już w wolnej Polsce, Pani Ireny i jej dokonań, było spowodowane jej lewicową orientacją przed wojną). Nie jest to prawdą, Irena Sendlerowa należała do AK, była ofiarą gestapo, a po wojnie, prześladowań ze strony komunistycznego Urzędu Bezpieczeństwa! Irena Sendlerowa jest jedną z najwybitniejszych postaci XX wieku.

W okresie panowania komunistycznej cenzury w Polsce o Irenie Sendlerowej panowało milczenie, a jej postać paradoksalnie, została odkryta dla świata dzięki czwórce uczennic z... Kansas w USA. Zainspirowane przez ich nauczyciela Normana Conarda w ramach przygotowań do olimpiady historycznej w 1999 roku wystawiły w USA sztukę teatralną poświęconą Polsce. Ich 10-minutowe przedstawienie tak się spodobało, że w następnych miesiącach wystawiały ją niemal w całym Stanach Zjednoczonych. Dalej historia potoczyła się bardzo szybko, a postać Ireny Sendlerowej stała się rozpoznawalna na całym świecie.

Wydaje się, że to ostatnie stwierdzenie biografy jest jednak przedwczesne...polska polityka historyczna dla popularyzacji postaci i bohaterstwa Ireny Sendlerowej uczyniła dotąd niewiele...Irena Sendlerowa wraz z tragiczną Rodziną Ulmów z Markowej powinni w polskiej narracji historycznej zająć już dawno należne im miejsce.

RODZINA ULMÓW

JÓZEF I WIKTORIA

Józef i Wiktoria Ulmowie byli mieszkańcami czteroipółtysięcznej wsi Markowa w przedwojennym województwie lwowskim, a dzisiejszym województwie podkarpackim.

Podczas okupacji niemieckiej, zapewne pod koniec 1942 r., mimo biedy i zagrożenia życia Ulmowie dali schronienie ośmiorgu Żydom: Saulowi Goldmanowi i jego czterem synom o nieznanych imionach (w łańcucie nazywano ich Szallami), a ponadto dwóm córkom oraz wnuczce Chaima Goldmana z Markowej – Lei (Layce) Didner z córką o nieznanym imieniu i Geni (Gołdzie) Grünfeld. Józef i ukrywający się u niego mężczyźni zajmowali się garbowaniem skór. O fakcie ukrywania Żydów przez rodzinę Ulmów doniósł Niemcom prawdopodobnie Włodzimierz Leś – granatowy policjant z łańcuta. Rankiem 24 III 1944 r. przed ich dom przybyło pięciu niemieckich żandarmów oraz kilku granatowych policjantów. Dowodził nimi por. Eilert Dieken. Najpierw zamordowano Żydów, potem Józefa i Wiktorię (będącą w siódmym miesiącu ciąży). Następnie Dieken podjął decyzję o zabiciu dzieci. Około dwudziestu ukrywanych w Markowej Żydów przeżyło.

W 1995 r. Wiktoria i Józef Ulmowie zostali uhonorowani pośmiertnie tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. W 2010 r. prezydent RP Lech Kaczyński odznaczył ich Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. W 2003 r. w diecezji przemyskiej rozpoczął się proces beatyfikacyjny rodziny Ulmów, który obecnie toczy się w Watykanie.

CELE

Celem projektu, z udziałem historyków z INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ, mediów - POLSKIEGO RADIA 24, polityków, artystów oraz środowisk opiniotwórczych, jest:

1/ promowanie wiedzy o postaci Ireny Sendlerowej i o jej heroicznym dokonaniach;

2/ przekazanie młodemu pokoleniu wiedzy na temat tragicznych losów Rodziny Ulmów;

3/ budowanie tożsamości uczniów i poczucia dumy z najnowszej historii Polski - z Polskiego Państwa Podziemnego 1939 – 1945, które w przeciwieństwie do innych rządów państw europejskich, nigdy nie kolaborowało z niemieckimi okupantami podczas drugiej wojny światowej - natomiast za wydanie Niemcom Żyda karało śmiercią, które utworzyło jedyną w okupowanej Europie, polską podziemną organizację – Radę Pomocy Żydom – „Żegotę”;

4/ dotarcie do młodego pokolenia z narracją o wartościach wyróżniających polską tożsamość narodową;

5/ wzmocnienie samooceny Polaków, którzy powinni być dumni ze swojej historii: z heroicznej walki o niepodległość – walki toczonej od wieków z imperializmem ich silniejszych sąsiadów, z tradycji NSZZ „Solidarność”, z udziału Polski w obaleniu komunizmu w Europie;

6/ celem projektu jest też poszerzenie ogólnej wiedzy na temat realiów życia w okresie 1939-1945, w okupowanej przez Niemców Polsce, gdzie tylko tutaj, w przeciwieństwie do reszty okupowanej Europy, za ukrywanie Żydów, groziła kara śmierci. Gdzie ofiarami niemieckiego barbarzyństwa byli zarówno Polacy, jak i Żydzi - w sumie 6 milionów polskich obywateli, w tym 3,5 miliony obywateli polskich pochodzenia żydowskiego.

7/ jednym z celów jest podkreślenie także roli kościoła katolickiego (zakonów żeńskich i poszczególnych duchownych) w ratowaniu dzieci żydowskich w Polsce;

8/ wzmocnienie wśród młodego pokolenia dumy z Polskiego Państwa Podziemnego 1939-1945, które w przeciwieństwie do innych rządów państw europejskich, nigdy nie kolaborowało z niemieckimi okupantami podczas drugiej wojny światowej - natomiast za wydanie Niemcom Żyda karało śmiercią. I które utworzyło jedyną tego rodzaju podziemną organizację w okupowanej Europie, której jedynym celem było ratowanie Żydów – Radę Pomocy Żydom – „Żegotę”.

9/ projekt stanowi wsparcie, upowszechnienie i kontynuację szeregu działań podjętych w ostatnim okresie przez polskie władze, takich, jak:

- otwarcie w dniu 17 marca 2016 roku w Markowej Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów (MPRŻ) – Józefa i Wiktorii oraz sześciorga ich dzieci zamordowanych przez Niemców, za ukrywanie ośmiu sąsiadów – Żydów. Rodzina Ulmów została pośmiertnie uhonorowana medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata.
- ustanowienie przez Sejmu RP w dniu 6 marca 2018 roku, na wniosek Prezydenta RP, święta państwowego: 24 Marca - Narodowego Dnia Pamięci Polaków Ratujących Żydów;
- ogłoszenie, w dniu 7 marca 2018 roku, decyzji Premiera Mateusza Morawieckiego o utworzeniu Muzeum Getta Warszawskiego – jako sposobu upamiętnienia ostatniego aktu rozpacz polskich Żydów;

10/ zmiana pokoleniowa w sposób naturalny sprzyja zanikowi wiedzy na temat II wojny światowej. Projekt nadrabia kłamstwa komunistycznej propagandy, poświęca uwagę kształtowaniu i wychowaniu młodych obywateli poprzez debatę i edukację historyczną. Przez ponad 50 lat trwania rządów komunistycznych, nie istniała w Polsce debata publiczna na temat roli Polaków w ratowaniu Żydów. Polska polityka historyczna nie istniała, natomiast istniała niemiecka i sowiecka polityka historyczna, która kultywowała fałszywy stereotyp „polskiego antysemity”. Taki negatywny obraz Polaka był instrumentem politycznego zniewolenia Polaków przez Niemców a potem przez Rosję. Obrzydzanie Polski na arenie międzynarodowej służyło celom obu wrogich mocarstw w realizacji ich polityki unicestwienia polskiej tożsamości i dumy z polskich dążeń wolnościowych.

11/ projekt upowszechnia wiedzę na temat roli Polaków w ratowaniu Żydów podczas drugiej wojny światowej: Polacy - świadkowie historii odznaczeni medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata - nadanych im przez Instytut Yad Vashem w Jerozolimie za ratowanie współobywateli Żydów podczas Holokaustu. Polacy stanowią najliczniejszą grupę wśród Sprawiedliwych - 6706 bohaterskich Polaków odznaczonych tym zaszczytnym odznaczeniem, stanowi jedną trzecią wszystkich Sprawiedliwych pochodzących z innych krajów podbitej przez Niemców Europy.

SCENARIUSZ LEKCJI
PRZEZNACZONY DLA NAUCZYCIELI SZKOŁY
PODSTAWOWEJ i LICEALNEJ:
Sztuka w hołdzie polskim bohaterom Holokaustu:
Irenie Sendlerowej i Rodzinie Ulmów

AUTORZY: Prof. Bohdan Michalski, Dr Beata Klocek di Biasio, Dr Tomasz Duda

Uwagi ogólne dotyczące prowadzenia lekcji:

zajęcia powinny obejmować dwie godziny lekcyjne, zalecane przedmioty, na których niniejszy program może być realizowany: język polski, historia, lekcja wychowawcza, religia, etyka.

Czas trwania lekcji - 90 min.

Cele lekcji:

Po zakończeniu lekcji uczeń powinien:

- znać postać Ireny Sendlerowej i jej bohaterstwa
- znać postacie Rodziny Ulmów i ich tragiczny los
- umieć określić uczucia ratowanych Żydów i ratujących Polaków, w tym dzieci polskich (świadków) i uczucia ratowanych żydowskich dzieci
- zrozumieć co oznaczało poniesienie najwyższej ceny, za ratowanie życia swojego sąsiada
- umieć opisać rolę Polaków w ratowaniu społeczności żydowskiej, w realiach okupowanej przez Niemców Polski 1939-1945
- umieć odróżnić prawdziwe określenie „niemieckie obozy śmierci” od kłamliwego określenia „polskie obozy śmierci”

Metody i formy pracy:

- dyskusja
- debata „za i przeciw”
- analiza źródłowych tekstów i materiału wizualnego
- burza mózgów

Materiały i środki dydaktyczne:

- płyta DVD nr 1 i 2 - fabularyzowany film dokumentalny, w reż. Andrzeja Wolfa - „Historia Ireny Sendlerowej 1910-2008”, 27’ (wersja językowa polska i angielska);
- płyta DVD nr 3 – wypowiedź wiceprezesa IPN DR Mateusza Szpytmy na temat Rodziny Ulmów wraz z biograficznymi materiałami fotograficznymi dotyczącymi historii Rodziny Ulmów;
- płyta DVD nr 4 - z dokumentalnymi materiałami wizualnymi (m.in. plakatami władz niemieckich z okresu 1939-1945, ulotkami polskiego podziemia, fotografiami egzekucji, aresztowań, ukrywających się rodzin żydowskich, itp.) oraz wypowiedziami historyków, dziennikarzy, polityków, ekspertów (minister Jarosław Sellin, red. Tadeusz Płużański, red. Maciej Pawlicki, reżyser Andrzej Wolf, dr Steinar Bryn, dr Tomasz Duda, prof. Bohdan Michalski), dotyczącymi szerszego kontekstu polityczno-historycznego, realiów życia w Polsce okupowanej przez Niemców oraz roli Polaków ratujących Żydów w czasie okupacji 1939 – 1945;
- płyta DVD nr 5 - z wizualnymi materiałami dokumentalnymi i zarejestrowaną debatą publiczną przed mikrofonami POLSKIEGO RADIA 24, na temat roli Polaków ratujących swoich żydowskich sąsiadów w okupowanej przez Niemców Polsce - w latach 1939 – 1945, na przykładzie dokonań Ireny Sendlerowej.

Przebieg lekcji:

- obejrzyj razem z uczniami film dokumentalny w reż. Andrzeja Wolfa „Historia Ireny Sendlerowej 1910-2008” - PŁYTA DVD nr 1;

- poproś uczniów aby w czasie oglądania zwrócili uwagę na sposoby ratowania dzieci żydowskich przez Irenę Sendlerową;
- zadaj uczniom pytanie: „dlaczego Irena Sedlerowa jest dzisiaj uważana za jedną z największych bohaterek czasów II Wojny Światowej?”;
- obejrzyj razem z uczniami płytę DVD z wizualną biografią Rodziny Ulmów - PŁYTA DVD nr 3;
- zadaj uczniom pytanie: „dlaczego Rodzina Ulmów jest dzisiaj uważana za jedną z najbardziej szlachetnych i zarazem tragicznych polskich rodzin czasów II Wojny Światowej?”;
- obejrzyj razem z uczniami (wybrane przez nauczyciela) fragmenty płyty DVD z zarejestrowaną debatą przed mikrofonami POLSKIEGO RADIA 24 na temat filmu dokumentalnego w reż. Andrzeja Wolfia „Historia Ireny Sendlerowej 1910-2008” - PŁYTA DVD nr 5;
- zwróć uwagę na czym polega różnica gatunków filmowych – „film dokumentalny” i „fabularyzowany film dokumentalny”, określ materiały źródłowe, które wykorzystano w filmie i ich rolę w przekazywaniu prawdy historycznej;
- obejrzyj razem z uczniami (wybrane przez nauczyciela) fragmenty płyty DVD z wypowiedziami historyków i publicystów oraz zarejestrowanymi dokumentami z okresu okupacji niemieckiej w Polsce 1939 -1945 - PŁYTA DVD nr 4;
- zwróć uwagę uczniów na zbrodniczą rolę niemieckich władz okupacyjnych i treść ich rozporządzeń kierowanych do ludności cywilnej - polskiej i żydowskiej - umieszczanych na niemieckich plakatach;
- zwróć uwagę na rolę w ratowaniu polskich Żydów, odegraną przez POLSKIE PAŃSTWO PODZIEMNE, jako przeciwieństwo zbrodniczej roli niemieckich władz okupacyjnych;
- opisz rolę „ŻEGOTY”.

Ewaluacja zajęć:

Dokończ zdania: Na dzisiejszej lekcji dowiedziałem/am się.....Zdziwiło mnie.....Poruszyło mnie.....

ANKIETA EWALUACYJNA LEKCJI*

Sztuka w hołdzie polskim bohaterom Holokaustu: Irenie Sendlerowej i Rodzinie Ulmów

Proszę przeczytaj poniższe pytania i odpowiedz zgodnie z poniższą tabelką

1	2	3	4	5
Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć	Raczej tak	Zdecydowanie tak

1. Czy słyszałeś/łaś wcześniej o Irenie Sendlerowej?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
2. Czy wiedziałeś/łaś wcześniej o tym, co robiła Irena Sendlerowa w czasie II Wojny Światowej?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
3. Czy słyszałeś/łaś wcześniej o Polakach ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
4. Czy słyszałeś/łaś wcześniej o bohaterskiej rodzinie Ulmów lub Kowalskich?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
5. Czy podobał ci się film o Irenie Sendlerowej?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
6. Czy dowiedziałeś/łaś się z filmu nowych rzeczy o Irenie Sendlerowej?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
7. Czy dowiedziałeś/łaś się z zajęć nowych rzeczy o Polakach ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
8. Czy spotkałeś/łaś się z wyrażeniem „polskie obozy śmierci” „Polish death camps”?	1 – 2 – 3 – 4 – 5
9. Określ jednym słowem swoje uczucia po obejrzeniu filmu:	
Klasa:	
Szkoła:	
Płeć:	
Wiek:	

*Ankieta jest anonimowa, wszystkie odpowiedzi będą wykorzystywane wyłącznie dla celów związanych z projektem.

BIOGRAMY WYBRANYCH UCZESTNIKÓW ROJEKTU

Tadeusz Marek Płużański

Dziennikarz, historyk i publicysta. Specjalizuje się w powojennej historii Polski. Od 2013 roku jest prezesem Fundacji „Łączka”, opiekującej się Kwaterą na Łączce na warszawskich Powązkach. Jest członkiem Rady Fundacji Reduta Dobrego Imienia – Polska Liga przeciw Zniestawieniom oraz prezesem Społecznego Trybunału Narodowego – obywatelskiego sądu nad zbrodniami komunistycznymi. Autor kilku publikacji na temat Żołnierzy Wyklętych oraz ich prześladowców.

Andrzej Wolf

Reżyser filmu „HISTORIA IRENY SENDLEROWEJ 1910-2008”. Operator filmowo-telewizyjny, ukończył w 1978 r. Wydział Operatorski PWSFTviT w Łodzi. W 2006 r. został uhonorowany „Offskarem” za całokształt twórczości.

Elżbieta Ficowska

*Urodziła się w getcie warszawskim jako Elżbieta Koppel, córka Josela i Heni z domu Rochman. Z inicjatywy Ireny Sandlerowej jako półroczne niemowlę została przewieziona na aryjską stronę w drewnianej skrzynce, ukrytej na wozie pełnym cegieł. Jej „metryką” jest srebrna łyżeczka, z wygrawerowanym imieniem i datą urodzenia. Jej matka zginęła 3 listopada 1943 r. w obozie w Poniatowej wraz ze wszystkimi więźniami tego obozu. Ojciec zginął ponad rok wcześniej na warszawskim Umschlagplatzu – zastrzelony na peronie w chwili, gdy odmówił wejścia do wagonu. Została adoptowana i wychowana przez Stanisławę Bussoldową, położną współpracującą z Żegotą i osobiście z Sandlerową. Wówczas została również ochrzczona w obrzędku rzymskokatolickim. O swoim pochodzeniu dowiedziała się przypadkiem jako 17-letnia uczennica. W 1970 r. ukończyła Wydział Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego. Jako Elżbieta Bussold napisała m.in. słuchowiska radiowe, wydane później jako audiobooki oparte na tekstach Plastusiowych Pamiętników, Hansa Christiana Andersena, Rudyarda Kiplinga i innych. Pod pseudonimem Irena Borowiecka napisała opowiadanie Podanie, czyli wakacje w Sosnowiance. Opowiadanie to było drukowane w trzech odcinkach w wydawanym w Paryżu miesięczniku Kultura w 1977 r. Od połowy lat 70. XX wieku była związana z opozycją demokratyczną w Polsce. **W latach 2002–2006 pełniła***

funkcję przewodniczącej Stowarzyszenia Dzieci Holocaustu. Zajmowała się m.in. edukowaniem społeczeństwa, a w szczególności młodzieży na temat historii Holocaustu i innych związanych z tym tematem działań. W 2006 roku Elżbieta Ficowska została odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski za działalność opozycyjną. Była żoną Jerzego Ficowskiego (ślub w 1968 r.), z którym ma córkę Annę.

Mateusz Szpytma

Zastępca Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, b. dyr. Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej. Mateusz Szpytma (ur. 1975) jest absolwentem historii i nauk politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Na tej samej uczelni obronił również napisany pod kierunkiem profesora Andrzeja Chwalby doktorat z historii najnowszej Polski. Niemal całe życie zawodowe związał z Instytutem Pamięci Narodowej, w którym pracuje od 2000 roku kolejno jako: ekspert-historyk dla Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie (2000–2004), specjalista w referacie edukacji Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Krakowie (2005); asystent prezesa IPN Janusza Kurtyki (2005–2007), zastępca dyrektora Sekretariatu Prezesa IPN (2007–2008), główny specjalista w referacie naukowym Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Krakowie (2009–2015). W latach 2015–2016 był dyrektorem Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej. Od 23 lipca 2016 roku jest zastępcą Prezesa IPN. Jest autorem, współautorem bądź redaktorem kilku książek naukowych, m.in. na temat ratowania Żydów przez Polaków podczas okupacji niemieckiej (*Sprawiedliwi i ich świat. Markowa w fotografii Józefa Ulmy*, 2007, 2015; *The Risk of Survival. The Rescue of the Jews by the Poles and the Tragic Consequences for the Ulma Family from Markowa*, 2009), obsady personalnej UB-SB w Krakowie i województwie krakowskim (*Twarze krakowskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Krakowie. Informator personalny – wspólnie z Wojciechem Frazikiem i Filipem Musiałem*, 2006; *Ludzie bezpieki województwa krakowskiego. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w województwie krakowskim. Informator personalny – wspólnie z Wojciechem Frazikiem, Filipem Musiałem i Michałem Wenklarem*, 2007, 2009), *Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL w województwie krakowskim (1949–1956). Geneza – ludzie – działalność*, 2013; *represjonowania działaczy Polskiego Stronnictwa Ludowego w latach PRL (Represje wobec wsi i ruchu ludowego, t. 1–4, praca zbiorowa, Stanisław Mierzwa 1905–1985. Ludowiec i działacz niepodległościowy, redaktor*, 2011) oraz kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych. Publikował m.in. w

„Dzienniku Polskim”, „Naszym Dzienniku”, „Gościu Niedzielnym”, „Tygodniku Powszechnym”, „Zeszytach Historycznych WiN-u”, „Biuletynie IPN”, „pamięci.pl”. Szczególne miejsce zarówno w jego badaniach, jak i w pracy popularyzatorskiej zajmuje historia rodziny Ulmów, zamordowanej przez Niemców wraz z ukrywanymi Żydami 24 marca 1944 roku w Markowej. Obok książek i licznych artykułów na ten temat, publikowanych także za granicą, jest pomysłodawcą i twórcą (w tym kuratorem wystawy stałej) Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej. Z działalności edukacyjnej należy wymienić m.in. współorganizację ponad dwudziestu wypraw dla młodzieży do miejsc martyrologii Polaków (m.in. do KL Auschwitz, KL Sachsenhausen, KL Dachau, Katynia, Charkowa, Miednoje), współautorstwo i kierowanie zespołem autorów trzykrotnie wydawanej teki edukacyjnej IPN „Zbrodnia Katyńska”. W 2009 roku odznaczony został przez Prezydenta Lecha Kaczyńskiego Brązowym Krzyżem Zasługi, w 2016 roku przez Prezydenta Andrzeja Dudę Srebrnym Krzyżem Zasługi. Od 2016 r. zastępca prezesa IPN jest honorowym członkiem Polskiego Towarzystwa Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Natomiast Ogólnopolski Związek Żołnierzy Batalionów Chłopskich przyznał dr. Szpytmie wyróżnienie za zasługi. Od 2017 roku dr Szpytma zasiada także w Radzie Programowej Żydowskiego Instytutu Historycznego.

Steinar Bryn

Dr Steinar Bryn, Nansen Dialogue Network, Norwegia. Specjalizuje się w studiach pokojowych. Od 1995 roku zaangażowany w pokojowe działania edukacyjne na Bałkanach. Uczestnik 15. dorocznego Forum Pokojowej Nagrody Nobla w Concordia College w Moorhead (Minnesota). Od 1999 roku prowadzi liczne seminaria/warsztaty dialogu, przede wszystkim między Serbami a Albańczykami z Mitrovicy, Macedończykami a Albańczykami z Macedonii, Chorwatami a muzułmanami z Mostaru. Prowadził także wspólne seminaria dla większych grup, w tym w Betlejem i Jerozolimie dla Żydów, Arabów i Palestyńczyków.

W 1987 roku Akademia Nansenowska z Norwegii została uhonorowana nagrodą fundacji na rzecz wolności słowa (Freedom of Expression Foundation Prize), w 1998 roku, w uznaniu jej wkładu na rzecz budowania pokoju i tolerancji, otrzymała wyróżnienie UNESCO za Wychowanie dla Pokoju. W 1999 roku Steiner Bryn, Doradca Sieci Dialogu Nansenowskiego i Inge Eidsvåg, były Dyrektor Akademii Nansenowskiej, otrzymali nagrodę Fundacji Amalie Laksov na rzecz ochrony praw człowieka (Amalie Laksov's Fund for the Protection of Human Rights). Steinar Bryn otrzymał też nagrodę Bridge-builder Prize 2004 za wkład w budowanie zaufania. Nominowany był kilkakrotnie do Pokojowej Nagrody Nobla.

Beata Klocek di Biasio

Ukończyła Wydział Historii Sztuki Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie oraz Departamento Lettere e Filosofia Uniwersytetu La Sapienza w Rzymie (uzyskując stopień Dottore in Lettere). Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała w Instytucie Sztuki PAN. Związana była z Instytutem Wiedzy o Kulturze UKSW, Uniwersytetem SWPS, Uniwersytetem we Florencji - organizator międzynarodowych konferencji poświęconych tożsamości europejskiej. Pisała o sztuce Mitoraja, m.in.: Igor Mitoraj – rzeźba w poszukiwaniu źródeł tożsamości europejskiej, referat wygłoszony na konferencji "Tożsamość lokalna - ciągłość i zmiana", Kwartalnik Rzeźby "Orońsko" (Orońsko Sculpture Quarterly), Nr 3, 2014, s. 38- 43, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku; Posągi- instalacje Igora Mitoraja: między antykiem, renesansem i postmodernizmem, „Konteksty”: Instytut Sztuki PAN, nr 3- 4/2014, s. 335- 342; Biografia artystyczna i świat sztuki Igora Mitoraja, „Konteksty”: Instytut Sztuki PAN, nr 3- 4/2016, s. 507- 522; Metafizyka ciała: „Wrota Anielskie” Igora Mitoraja w rzymskiej Bazylice Matki Boskiej Anielskiej i Świętych Męczenników w: Wierzyć i widzieć, pod red. B. Klocek di Biasio i innych, Sandomierz 2013, s. 489- 500. Jej zainteresowania naukowe dotyczą problematyki komunikacji wizualnej oraz tradycji antyku we współczesnej kulturze, a jej ostatnie książki poświęcone były mitowi Europy w sztuce oraz chrześcijańskim i antycznym źródłom tożsamości w sztuce Igora Mitoraja.

Bohdan Michalski

Badacz twórczości S.I. Witkiewicza, wydawca jego pism filozoficznych i estetycznych - Akademia Teatralna im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie. Ekspert komunikacji wizualnej. „Visiting scholar” na Uniwersytecie Kalifornijskim w San Diego (UCSD) i w Amerykańskim Instytucie Filmowym (AIF) w Los Angeles. Ekspert Fundacji na rzecz Dialogu. Jest on laureatem nagrody pojednania polsko-żydowskiego - „10 drzewek na Pustyni Negev” - przyznanej mu przez Gminę Żydowską w Sztokholmie, za zorganizowanie w roku 1996, w Instytucie Polskim w Sztokholmie konferencji pojednawczej „Jews and Christians: Who is your Neighbour after the Holocaust?”. W konferencji tej udział wzięli, z Polski – abp Stanisław Gądecki, a z USA rabin Jules Harlow z Nowego Jorku, dyrektor Działu

Publikacji w Stowarzyszeniu Rabinów Konserwatywnych, zrzeszającym ponad 2000 rabinów z różnych krajów. Kontynuacją tego, pierwszego w Szwecji, w stosunkach polsko-żydowskich, programu pojednania, były międzynarodowe spotkania, w Polsce – w Warszawie, Krakowie i w Auschwitz i w Szwecji - „Dialog Młodzieży”, z udziałem uczniów szkół średnich z USA, Szwecji, Izraela, Niemiec, Francji i Polski (z Polski byli to uczniowie Liceum im. Stanisława Ignacego Witkiewicza w Warszawie). Teraz już dorośli, uczestnicy tego programu, rozproszeni po świecie, zachowują ze sobą kontakt, spotykają się, a nawet jeden z uczestników programu został rabinem i mieszka w USA, a inny jest profesorem UW. Natomiast rabin Jules Harlow już wielokrotnie odwiedzał Polskę, chociaż jego pierwsze słowa, w momencie, kiedy został zaproszony przeze mnie na konferencję – brzmiały niezbyt zachęcająco: „Poland is the last country in the world I ever wanted to visit ...with my wife”!

BLIOGRAFIA DLA NAUCZYCIELA

- Arczyński M., Balcerak W., Kryptonim „Żegota”. Z dziejów pomocy Żydom w Polsce 1939–1945, Warszawa 1979
- Berenstein T., Rutkowski A., Pomoc Żydom w Polsce 1939–1945, Warszawa 1963 Błoński J., Biedni Polacy patrzą na getto, Kraków 1996
- Datner Sz., Las Sprawiedliwych, Warszawa 1968
- Grynberg M., Księga Sprawiedliwych, Warszawa 1993
- Iranek-Osmecki K., Kto ratuje jedno życie... Polacy i Żydzi 1939–1945, Londyn 1968
- Isakiewicz E., Czerwony ołówek. O Polaku, który uratował tysiące Żydów, Warszawa 2003
- Komar M., Władysław Bartoszewski – wywiad rzeka, Warszawa 2006 „Kto w takich czasach Żydów przechowuje?”
- Polacy niosący pomoc ludności żydowskiej w okresie okupacji niemieckiej, red. A. Namysło, w przygotowaniu
- Kurek E., Dzieci żydowskie w klasztorach. Udział żeńskich zgromadzeń zakonnych w akcji ratowania dzieci żydowskich w Polsce w latach 1939–1945, Lublin 2001
- Łubczyk G., Polski Wallenberg. Rzecz o Henryku Sławiku, Warszawa 2003
- Łubczyk G., Henryk Sławik. Wielki zapomniany bohater trzech narodów, Warszawa 2008
- Mieszkowska A., Matka Dzieci Holocaustu. Historia Ireny Sendlerowej, Warszawa 2004
- Młynarczyk J., Piątkowski S., Cena poświęcenia. Zbrodnie na Polakach za pomoc udzielaną Żydom w rejonie Ciepeliowa, Kraków 2007
- Nalewajko-Kulikow J., Strategie przetrwania. Żydzi po aryjskiej stronie Warszawy, Warszawa 2004
- Paulsson G.S., Utajone miasto. Żydzi po aryjskiej stronie Warszawy (1940–1945), Warszawa 2007
- Polacy i Żydzi pod okupacją niemiecką 1939–1945. Studia i materiały, red. A. Żbikowski, Warszawa 2006
- Prekerowa T., Konspiracyjna Rada Pomocy Żydom w Warszawie 1942–1945, Warszawa 1982
- Rogalewska E., Getto białostockie. Doświadczenie Zagłady – świadectwa literatury i życia, Białystok 2008
- Steinlauf M., Pamięć nieprzyswojona, Warszawa 2001 Szuchta R.,
- Trojański P., Holocaust – zrozumieć dlaczego, Warszawa 2003
- Tonini C., Czas nienawiści i czas troski. Zofia Kossak-Szczucka – antysemitka, która ratowała Żydów, Warszawa 2005
- Trudne pytania w dialogu polsko-żydowskim, Warszawa 2006

Teksty źródłowe, albumy, pamiętniki

- Bielawski W., Zbrodnie na Polakach dokonane przez hitlerowców za pomoc udzielaną Żydom, Warszawa 1987
- Gajowniczek J., Pomoc udzielana Żydom przez Polaków w okresie okupacji hitlerowskiej. Materiały do bibliografii. Piśmiennictwo polskie, Warszawa 1983
- Klukowski Z., Dziennik z lat okupacji Zamojszczyzny (1939–1944), Lublin 1959 Polacy–Żydzi 1939–1945, oprac. A.K. Kunert, Warszawa 2001
- Polska Walcząca wobec powstania w getcie warszawskim. Antologia tekstów historycznych i literackich, oprac. M.M. Drozdowski, Warszawa 2003
- Ringelblum E. Stosunki polsko-żydowskie w czasie drugiej wojny światowej, oprac. A. Eisenbach, Warszawa 1988

Smólski W., Losy dziecka, Warszawa 1961 Smólski W., Zakłęte lata, Warszawa 1964
Smólski W., Za to groziła śmierć. Polacy z pomocą Żydom w czasie okupacji, Warszawa 1981
Szpytma M., Sprawiedliwi i ich świat. Markowa w fotografii Józefa Ulmy, Warszawa–Kraków 2007
Temkin-Bermanowa B., Dziennik z podziemia, oprac. A. Grupińska i P. Szapiro, Warszawa 2000 Ten jest z ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom 1939–1945, oprac. W. Bartoszewski, Z. Lewinówna, Warszawa 2007
Zimmermann H.Z., Przeżyłem, pamiętam, świadczę, Kraków 1997 „Żegota” Rada Pomocy Żydom 1942–1945. Wybór dokumentów, oprac. A.K. Kunert, Warszawa 2002

Artykuły

Antoniuk J., Pomoc działaczy ludowych i organizacji BCh dla ludności żydowskiej w okolicach Białegostoku w latach 1941–1943, „Biuletyn ŻIH” 1974, nr 1 Balcerak W., Stronnictwo Demokratyczne w Akcji Pomocy Żydom, „Biuletyn ŻIH” 1987, nr 2

Berenstein T., Rutkowski A., O ratownictwie w okresie okupacji hitlerowskiej, „Biuletyn ŻIH” 1960, nr 35

Chądzyński E., Pomoc Żydom udzielana przez konspiracyjne biuro fałszywych dokumentów w okresie okupacji hitlerowskiej (1939–1945), „Biuletyn ŻIH” 1970, nr 75

Czarnomorski T., Pomoc ludności żydowskiej udzielana przez pracowników Wydziału Ewidencji Ludności Zarządu m. st. Warszawy w okresie okupacji hitlerowskiej (1939–1945), „Biuletyn ŻIH” 1970, nr 75 Dunin-Wąsowicz J., Wspomnienie o akcji pomocy Żydom podczas okupacji hitlerowskiej w Polsce (1939–1945), „Biuletyn ŻIH” 1963, nr 45–46

Dunin-Wąsowicz K., Polski ruch socjalistyczny wobec walki i zagłady warszawskiego getta, „Biuletyn ŻIH” 1973, nr 2–3 (86–87)

Lewin I., Próby ratowania Żydów europejskich przy pomocy polskich placówek dyplomatycznych podczas drugiej wojny światowej, „Biuletyn ŻIH” 1977, nr 1 (101) Rada Pomocy Żydom („Żegota”). Wspomnienia centralnych i terenowych działaczy RPŻ, „Biuletyn ŻIH” 1968, nr 65–66

Sendlerowa I., Ci, którzy pomagali Żydom (Wspomnienia z czasów okupacji hitlerowskiej), „Biuletyn ŻIH” 1963, nr 45–46 Szulkin M., Londyńska Rada do spraw Ratowania Ludności Żydowskiej w Polsce, „Biuletyn ŻIH” 1983, nr 2–3

Temkin-Bermanowa B., Akcja pomocy Żydom w okresie okupacji hitlerowskiej „Biuletyn ŻIH” 1957, nr 22

Literatura obcojęzyczna

Friedman Ph., Their Brother's Keepers, New York 1978

Paldiel M., Saving the Jew. Amazing Stories of Men and Women who Defied the "final solution", Rockville 2000

Paldiel M., Sheltering the Jews. Stories of Holocaust Rescuers, Minneapolis 1996 Paldiel M., The Path of the Righteous. Gentile Rescuers of Jews during the Holocaust Hoboken, New York 1993

Tec N., When Light Pierced the Darkness. Christian Rescue of Jews in Nazi-occupied Poland, New York 1986

Zajączkowski W., Martyrs of Charity, Washington DC 1988

STRONY INTERNETOWE

Centrum Edukacji Obywatelskiej www.ceo.org.pl Wśród licznych projektów edukacyjnych CEO znajduje się także program „Sprawiedliwi wśród Narodów Świata – sprawiedliwi wśród nas”, w ramach którego młodzież zbiera materiały na temat Sprawiedliwych.

Forum Żydzi – Chrześcijanie – Muzułmanie www.forum-znak.org.pl Na tworzonym przy współpracy z Polską Radą Chrześcijan i Żydów serwisie internetowym można zapoznać się m.in. z informacjami prasowymi na temat stosunków polsko-żydowskich. Getto Warszawskie www.warszawa.getto.pl Zbiór informacji z dziejów największego polskiego getta i jego mieszkańców. Można tu także m.in. odszukać miejsca znajdujące się w czasie okupacji niemieckiej po „aryjskiej stronie”, które były związane z pomocą Żydom.

Muzeum Historii Żydów Polskich www.jewishmuseum.org.pl Na stronie powstającego w Warszawie Muzeum Historii Żydów Polskich można znaleźć m.in. historie i zdjęcia Sprawiedliwych zebrane w ramach projektu „Polscy Sprawiedliwi – przywracanie pamięci”. Polish Righteous – those who risk their lives

www.savingjews.info Strona Anny Poray-Wybranowskiej – autorki książki Those Who Risked Their Lives (Ci, którzy ryzykowali życiem), efektu jej czterdziestoletnich poszukiwań; zawiera m.in. spis Polaków, którzy oddali życie, pomagając Żydom. Strona w języku angielskim.

Portal społeczności żydowskiej www.jewish.org.pl Można m.in. przeczytać wiadomości z życia Żydów w Polsce i na świecie oraz podyskutować na forum.

Program INDEX www.iss.krakow.pl/index/informacje Program INDEX gromadzi wiedzę na temat losu Polaków zamordowanych lub w inny sposób represjonowanych za pomoc Żydom.

Stowarzyszenie „Dzieci Holocaustu” w Polsce www.dzieciholocaustu.org.pl Strona zawiera m.in. wywiady z Polakami ratującymi Żydów, przeprowadzone w ramach projektu „Poczet Sprawiedliwych”.

Survivors of the Shoah. Visual History Foundation www.vhf.org Założona przez Stevena Spielberga fundacja zbiera opowieści naocznych świadków Zagłady w formie nagrań filmowych. Na stronie można obejrzeć m.in. wywiady z ocalałymi w Polsce Żydami. Strona w języku angielskim; zawiera materiały dla edukatorów w języku polskim.

44 United States Holocaust Memorial Museum www.ushmm.org Strona pozwala zapoznać się z bogatą ofertą edukacyjną Muzeum Holocaustu oraz częścią archiwaliów. Na stronie dostępne są m.in. nagrania wywiadów z ocalałymi z Zagłady. Strona w języku angielskim. Nie ma polskiej wersji językowej.

Yad Vashem www1.yadvashem.org/righteous_new/index.html Instytut Pamięci Yad Vashem jest prawdopodobnie najbardziej znaną instytucją zajmującą się Zagładą. Strona Instytutu jest źródłem informacji o Holokauście, tu też znajdują się najbardziej aktualne listy osób uhonorowanych medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”. Strona w języku angielskim. Część informacji na stronie jest dostępna w polskiej wersji językowej.

Życie za Życie www.zyciezazycie.pl Strona projektu „Życie za Życie” zawiera m.in. relacje o osobach, które zginęły, ratując Żydów, oraz galerię zdjęć.

Żydowski Instytut Historyczny www.jewishinstitute.org.pl Żydowski Instytut Historyczny ma najbogatszy w Polsce zbiór archiwaliów, książek i dzieł sztuki związanych z historią i kulturą polskich Żydów. Na stronie ŻIH można znaleźć linki do stron najważniejszych instytucji zajmujących się historią i kulturą Żydów.

Żydzi w Polsce. Ocalić od zapomnienia – uczyć dla przyszłości www.zydziiwpolsce.edu.pl Kompleksowy serwis poświęcony nauczaniu o historii i kulturze Żydów. Zawiera bogaty zbiór materiałów edukacyjnych, scenariuszy lekcji i wskazówek bibliograficznych.

*Irena Sendlerowa wraz z tragiczną Rodziną Ulmów z Markowej
powinni w polskiej narracji historycznej zająć już dawno należne im miejsce...*